

Van de stad naar de woestijn. Hoe bewoners aankijken tegen hervestiging van sloppenwijken in Casablanca, Marokko

Samenvatting

Sinds het midden van de jaren negentig woont de meerderheid van de Marokkaanse bevolking in steden; veelal in niet-officiële, zelfgebouwde sloppenwijken die *bidonvilles* worden genoemd. Na de zelfmoordaanslagen in het centrum van Casablanca in 2003, die waren uitgevoerd door bidonvillebewoners, is de Marokkaanse overheid zich nog meer gaan inspannen om het 'probleem' van de sloppenwijken aan te pakken. Hiertoe werd het ambitieuze programma *Villes Sans Bidonvilles* (VSB; steden zonder sloppenwijken) in het leven geroepen. Het doel van het VSB-programma is om alle Marokkaanse sloppenwijken te slopen en de bewoners te verplaatsen naar grotendeels perifere, maar verzorgde percelen voor zelfbouw. De opzet is dat twee huishoudens uit de bidonville samen één perceel grond krijgen in de nieuwe stad. In meer dan 90% van de gevallen zijn deze huishoudens niet in staat om het huis zelf te bouwen en dragen ze deze taak over aan een particuliere derde partij. Deze investeerder bouwt een huis van vier verdiepingen op het perceel en ontvangt in ruil daarvoor de twee onderste verdiepingen, terwijl de twee hervestigde huishoudens zich elk in een van de bovenste appartementen vestigen. Zo kunnen zelfs arme inwoners eigenaar worden van een nieuwe woning.

Dit promotieonderzoek is gericht op het hervestigingsproject van de bidonville Karyan Central die 90 jaar geleden in Casablanca ontstond. Daarbij is zowel het proces als het resultaat van de hervestiging onderzocht vanuit het perspectief van de getroffensten. Wat betreft het proces is gekeken naar de wijze waarop de sociale dynamiek, de configuratie van lokale actoren en de machtsstructuren van invloed zijn op de implementatie van de hervestiging. Wat betreft het resultaat is onderzocht in hoeverre het welzijn van de doelgroep van het VSB-programma verandert als gevolg van de hervestiging. De methodologie van het proefschrift betreft een systematische vergelijking van de huidige leefomstandigheden in een ongemoeid gelaten bidonville en in een hervestigingsstad. Voor het empirisch onderzoek is gebruikgemaakt van zowel kwantitatieve als kwalitatieve methoden, waaronder een enquête onder huishoudens ($n=871$), informele gesprekken, participerende observatie, documentanalyse en interviews met relevante belanghebbenden. Het veldonderzoek vond grotendeels plaats tussen december 2016 en april 2017. De enquête is gehouden onder huishoudens bestaande uit voormalige inwoners van Karyan Central die voornamelijk tussen 2010 en 2011 werden hervestigd in de nieuwe stad Nouvelle Lahraouiyine en inwoners van de bidonville Er-Rhamna die qua grootte, structuur en kenmerken vergelijkbaar is met de afgebroken sloppenwijk Karyan Central.

Uit de resultaten blijkt dat de tevredenheid met de nieuwe huisvestingssituatie afhankelijk is van verschillende factoren die verder reiken dan het wooncomfort en dat de tevredenheid grotendeels wordt bepaald door individuele behoeften en eerdere huisvestingstrajecten. Zo benadrukten sommige bewoners dat ze van de stad naar de woestijn waren verdreven en dat ze hun sociale netwerk waren kwijtgeraakt en de stedelijke omgeving en centrale ligging misten. Andere bewoners waardeerden de verhuizing en hoopten dat de overheid verder zou investeren in de ontwikkeling van de nieuwe stad, waarin al diverse vormen van verwaarlozing zichtbaar zijn. In dit proefschrift wordt benadrukt dat het VSB-programma formeel weliswaar onderdeel is van het beleid om armoede te bestrijden en sociale insluiting in de stad te bevorderen, maar dat het in de eerste plaats bedoeld is om de bidonville te ontruimen. Vanuit een nogal beperkte interpretatie van het recht op adequate huisvesting wordt in het VSB-programma te veel de nadruk gelegd op fysieke huisvestingsnormen en wordt voorbijgegaan aan aspecten van sociaal-ruimtelijke integratie. Bovendien hebben verschillende vormen van onrechtvaardigheid, corruptie en ondoorzichtige uitvoeringspraktijken bij een aanzienlijk aantal mensen geleid tot dakloosheid en psychisch leed, ook al was betaalbaarheid geen probleem.